

Katarzyna Jasińska

dr, Zakład Procedury Cywilnej, Katedra Prawa Cywilnego,
Wydział Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych,
Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Ograniczenia egzekucji sądowej z autorskich praw majątkowych

Wprowadzenie

Trudności w uzyskaniu zaspokojenia wierzycieli w toku postępowania egzekucyjnego ze składników majątku dłużnika, do których standardowo kierowana jest egzekucja, coraz częściej skłaniają wierzycieli do poszukiwania mniej konwencjonalnych sposobów odzyskania należnych im środków finansowych. Dochodzi więc do kierowania egzekucji do domen dłużników (a precyzyjniej, do ich wierzytelności związanych z utrzymywaniem na ich rzecz tychże domen), czy do praw własności intelektualnej, w tym do praw autorskich majątkowych. Prawa autorskie majątkowe co do zasady mogą stanowić przedmiot egzekucji, w przeciwieństwie do praw autorskich osobistych, które z mocy art. 831 § 1 pkt 3 k.p.c.¹, jako prawa niezbywalne, są wyłączone spod egzekucji. Tego dualizmu w zakresie ochrony praw autorskich nie można jednak lekceważyć w toku egzekucji z praw autorskich majątkowych, a także w wykładni stosownych przepisów, tym bardziej że przewidziane w zakresie praw autorskich majątkowych ograniczenia egzekucji, będące przedmiotem niniejszego artykułu, podyktowane są m.in. właśnie koniecznością ochrony osobistych interesów twórców.

Omówienie ograniczeń egzekucji z autorskich praw majątkowych należy poprzedzić krótkim omówieniem trybu, w jakim egzekucja ta się odbywa, oraz jej kolejnych etapów. Trzeba zaznaczyć, że w aktualnym stanie prawnym wierzyciel we wniosku o wszczęcie egzekucji nie jest już zobowiązany do wskazywania sposobu egzekucji. Złożenie takiego wniosku umożliwia pro-

¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r., poz. 155.

wadzenie egzekucji ze wszystkich składników majątku dłużnika, z wyjątkiem egzekucji z nieruchomości (art. 797 § 1 k.p.c. w zw. z art. 799 § 1 k.p.c.). Wierzyciel może jednak we wniosku wskazać sposoby egzekucji i konkretne składniki majątkowe – co z praktycznego punktu widzenia należy uznać za wskazane w przypadku bardzo nietypowego przedmiotu egzekucji, jakim są autorskie prawa majątkowe, o których przysługiwaniu dłużnikowi komornik może nie być w stanie sam uzyskać informacji, nawet przy dołożeniu należytej staranności.

Egzekucja z autorskich praw majątkowych odbywa się zgodnie z przepisami działu IVa tytułu II części trzeciej k.p.c., zatytułowanego „Egzekucja z innych praw majątkowych”. Pod pojęciem „inne prawa majątkowe” należy bowiem rozumieć

te wszystkie prawa majątkowe (prawa wynikające ze stosunków prawnych rzeczowych i obligacyjnych), z których możliwe jest przeprowadzenie egzekucji w celu zrealizowania obowiązku stwierdzonego tytułem wykonawczym, a które nie zostały przez ustawodawcę unormowane w przepisach dotyczących innego sposobu egzekucji, o ile prawa te nie zostały zaliczone do mienia niepodlegającego zajęciu na podstawie przepisów o ograniczeniach przedmiotowych egzekucji (art. 829–839)².

Pierwszy z przepisów działu IVa, art. 909 k.p.c., odsyła natomiast do przepisów o egzekucji z wierzytelności (dział IV), nakazując stosować je do egzekucji z innych praw majątkowych odpowiednio.

Zgodnie z art. 910 § 1 k.p.c. do egzekucji z praw majątkowych komornik przystąpi przez zajęcie prawa. W tym celu komornik zawiadamia dłużnika, że nie wolno mu rozporządzać, obciążać ani realizować zajętego prawa, jak również nie wolno mu pobierać żadnego świadczenia przysługującego z zajętego prawa; ponadto zawiadamia osobę, która z zajętego prawa jest obciążona obowiązkiem względem dłużnika, by obowiązku tego wobec dłużnika nie realizowała, a wynikające z prawa świadczenia pieniężne (np. opłaty licencyjne) uiszczała komornikowi lub na rachunek depozytowy Ministra Finansów, oraz wzywa ją, by w terminie tygodnia złożyła oświadczenie, czy inne osoby roszczą sobie pretensje do zajęcia prawa, czy i w jakim sądzie lub przed jakim organem toczy się lub toczyła się sprawa o zajęte prawo, jak również czy oraz o jakie roszczenie skierowana jest egzekucja do zajętego prawa.

Na mocy art. 910 § 2 i 3 k.p.c. prawo jest zajęte z chwilą doręczenia zawiadomienia osobie, która z mocy zajętego prawa jest obciążona obowiązkiem wobec dłużnika, jednakże jeżeli zawiadomienie o zajęciu zostało doręczone dłużnikowi wcześniej, skutki zajęcia powstają wobec dłużnika z chwilą do-

² P. Telenga, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz do art. 730–1217*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, kom. do art. 909, teza 1.

ręczenia mu zawiadomienia o zajęciu; jeżeli prawo majątkowe, które ma być zajęte, jest tego rodzaju, że nie ma oznaczonej osoby obciążonej obowiązkiem względem dłużnika, zajęcie jest dokonane z chwilą doręczenia zawiadomienia dłużnikowi. Z kolei w stosunku do każdego, kto wiedział o wszczęciu egzekucji, skutki zajęcia powstają z chwilą, gdy o wszczęciu egzekucji powziął wiadomość, choćby zawiadomienie nie zostało jeszcze doręczone (art. 910 § 4 k.p.c.). Należy w tym miejscu zauważyć, że w Polsce nie funkcjonuje rejestr utworów (w przeciwieństwie do rejestrów praw własności przemysłowej), do którego możliwe byłoby wpisanie informacji o zajęciu prawa, co przewiduje art. 910¹ k.p.c. w odniesieniu właśnie do praw własności przemysłowej (art. 228 ust. 4 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej³ stanowi, że domniemywa się, że wpisy w rejestrach, o których mowa w ust. 1 tego artykułu, są prawdziwe i że każdemu jest znana ich treść).

Zgodnie z art. 910² k.p.c. z mocy zajęcia wierzyciel może wykonywać wszelkie uprawnienia majątkowe dłużnika wynikające z zajętego prawa, które są niezbędne do zaspokojenia wierzyciela w drodze egzekucji, może również podejmować wszelkie działania, które są niezbędne do zachowania prawa, a jeżeli zachodzi potrzeba realizacji innych uprawnień wynikających z zajętego prawa niż wymienione w § 1, sąd na wniosek dłużnika lub wierzyciela albo z urzędu ustanowi zarządcę. Do zarządcy stosuje się odpowiednio przepisy o zarządzie w egzekucji z nieruchomości.

Jeśli chodzi o skutek zajęcia prawa, to zgodnie z art. 911⁴ k.p.c. zajęcie obejmuje również wszelkie wierzytelności i roszczenia przysługujące dłużnikowi z tytułu zajętego prawa, nawet jeżeli powstały po zajęciu. Jeśli z zajętego prawa wynika wymagalne roszczenie, komornik powinien wezwać dłużnika zajętej wierzytelności, aby spełnił świadczenie wierzycielowi lub komornikowi (art. 911⁵ k.p.c.).

Zaspokojenie wierzyciela w przypadku egzekucji z innych praw majątkowych następuje z dochodu, jeżeli zajęte prawo przynosi dochód, albo z realizacji lub sprzedaży prawa (art. 911⁶ § 1 k.p.c.). Z kolei zaspokojenie z dochodu lub realizacji prawa, jeżeli nie nastąpi w trybie art. 911⁵ k.p.c. (tj. przez spełnienie świadczenia na rzecz wierzyciela lub komornika przez dłużnika zajętej wierzytelności), następuje w drodze egzekucji przez zarząd przymusowy (zgodnie ze stosowanymi odpowiednio przepisami art. 1064¹–1064¹¹ k.p.c.). Warto także nadmienić, że w doktrynie zwraca się uwagę, że w przypadku autorskich praw majątkowych pojęcia dochodu i realizacji prawa powinny oznaczać nie tylko korzyści uzyskiwane w zamian za zezwolenie na eksploatację

³ Tekst jedn.: Dz.U. 2017 r., poz. 776.

praw autorskich, ale też korzyści wynikające z realizacji roszczeń powstałych na skutek naruszenia tych praw⁴.

W doktrynie wskazuje się, że w przypadku tak nietypowej egzekucji, jaką jest egzekucja z autorskich praw majątkowych, najwłaściwszą drogą do zaspokojenia roszczeń wierzycieli w postępowaniu egzekucyjnym jest właśnie ustanowienie zarządu prawem, gdyż pozwala to na normalną eksploatację dzieła i stopniowe zaspokajanie wierzyciela z dochodów z tej eksploatacji⁵. Podnosi się w tym kontekście, że sprzedaż praw autorskich (szczególnie do utworu podlegającego szerokiej eksploatacji) mogłaby prowadzić do nadmiernego obciążenia dłużnika, a to ze względu na podniesiony wyżej fakt, że z mocy art. 911⁴ k.p.c. zajęcie praw autorskich obejmuje także wszystkie wierzytelności i roszczenia wynikające z zajętych praw, które podlegają zajęciu także, jeśli powstały przed jego datą, przy czym w wielu wypadkach bardzo trudno będzie oszacować, o jakie kwoty może tu chodzić (zwłaszcza że – jak wyżej wspomniano – na kwoty te składają się także sumy należne z tytułu naruszenia autorskich praw majątkowych)⁶.

Jeżeli w toku postępowania egzekucyjnego dojdzie jednak do sprzedaży praw autorskich, to powinno to nastąpić w trybie przewidzianym w art. 911⁷ k.p.c., na którego szczegółowe omówienie nie pozwalają ramy niniejszego artykułu. Należy tylko zauważyć, że w przypadku licytacyjnej sprzedaży praw, ze względu na podnoszoną już okoliczność, że w odniesieniu do praw autorskich nie istnieje żaden publiczny rejestr, w doktrynie sugeruje się, aby w praktyce, ze względu na bezpieczeństwo obrotu, stosowane były obwieszczenia o licytacji⁷. Nie można także nie wspomnieć, że nabycie autorskich praw majątkowych w toku egzekucji nie może spowodować zerwania więzi między prawami a obowiązkami, jakie ciążyły na poprzedniku, co oznacza, że przyznanie prawa majątkowego do eksploatacji dzieła autorskiego (w drodze zarządu lub licytacji) może łączyć się z nałożeniem na uprawnionego określonych obowiązków związanych z tą eksploatacją, np. obowiązku wydania i rozpowszechnienia dzieła⁸. I wreszcie, sprzedaż całości praw autorskich do danego utworu, także wtedy, kiedy odbywa się w toku postępowania egzekucyjnego, musi odpowiadać warunkom określonym w art. 41 ust. 2 ustawy

⁴ T. Targosz, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2014, kom. do art. 18, teza 8.

⁵ E. Traple, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, kom. do art. 18, teza 5; T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 8.

⁶ T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 8.

⁷ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 6.

⁸ *Ibidem*.

z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁹ (dalej: pr. aut.) i może dotyczyć tylko pól eksploatacji istniejących w chwili sprzedaży¹⁰.

Ograniczenia egzekucji

Przepisy działu V tytułu I księgi drugiej k.p.c. wymieniają wypadki, w których egzekucja nie jest dopuszczalna ze względu na jej przedmiot. Ponadto, przepisy pozakodeksowe wyłączają spod egzekucji inne przedmioty nieobjęte przepisami k.p.c., powodując takie same skutki jak ograniczenia egzekucji zawarte w przepisach działu V. Przepisy uregulowane w dziale V oraz stosowne przepisy innych ustaw, wprowadzając przedmiotowe ograniczenia w prowadzeniu egzekucji świadczeń pieniężnych z majątku dłużnika, ustanawiają wyjątki od zasady, że tytuł wykonawczy (lub inny tytuł stanowiący podstawę egzekucji w świetle art. 776 k.p.c.) uprawnia do prowadzenia egzekucji z całego majątku dłużnika, zgodnie z art. 803 k.p.c. Do takich przepisów pozakodeksowych zaliczyć należy m.in. art. 18 pr. aut., przewidujący ograniczenia egzekucji z autorskich praw majątkowych. Ten krótki (aczkolwiek bardzo treściwy i budzący liczne wątpliwości interpretacyjne) artykuł jest niezwykle istotny zarówno dla wierzycieli (i ich pełnomocników) rozważających skierowanie egzekucji do autorskich praw majątkowych, jak i oczywiście dla komorników egzekucję tę przeprowadzających. Jednocześnie w doktrynie do tej pory nie poświęcono mu zbyt wiele uwagi, a nieliczne wypowiedzi dotyczyły przede wszystkim materialnoprawnych aspektów tych ograniczeń i w zasadzie pomijały niezwykle istotne kwestie proceduralne.

Za życia twórcy

Artykuł 18 ust. 1 pr. aut. stanowi, że autorskie prawa majątkowe nie podlegają egzekucji, dopóki służą twórcy, przy czym nie dotyczy to wymagalnych wierzytelności. Przepis ten z mocy art. 92 pr. aut. znajduje zastosowanie także do praw majątkowych artystów wykonawców. Na marginesie warto zauważyć, że art. 18 ust. 1 pr. aut. nie wyklucza egzekucji z rzeczy, w której ucieleśniony jest utwór i które służą do jego dalszego zwielokrotniania, np. matryca, negatyw itp. (tzw. *corpora mechanica*). Nie oznacza to, że egzekucja z tych przedmiotów (rzeczy ruchomych) nie budzi żadnych wątpliwości i może zostać całkowicie oderwana od problematyki autorskoprawnej. Jest to jednak zagadnienie na tyle złożone, że warto poświęcić mu osobny artykuł.

⁹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 880.

¹⁰ *Ibidem*; T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 8.

Rozważania na temat tej regulacji rozpocząć należy od przedstawienia jej celów. W doktrynie zgodnie wyrażany jest pogląd, że celem tego przepisu jest

wyłącznie ochrona twórcy zarówno w aspekcie jego praw osobistych, związanych z decydowaniem o tym, kto i kiedy oraz w jakim zakresie może eksploatować jego dzieło, jak i praw majątkowych. Ustawodawca wychodzi z założenia, że autorskie prawa majątkowe mają służyć zagwarantowaniu twórcy możliwości jak najszerszego partycypowania w dochodach, jakie może przynieść eksploatacja dzieła. Gdyby dopuścić do egzekucji z ogółu praw majątkowych, jakie przysługują twórcy do danego utworu, mogłoby dojść do wyłączenia po stronie twórcy możliwości czerpania dochodów z siły zarobkowej tkwiącej w utworze¹¹.

W doktrynie podnosi się, że ochrona przewidziana w analizowanym przepisie idzie zbyt daleko, szczególnie przy uwzględnieniu faktu, że autorskie prawa majątkowe są w pełni zbywalne, a w art. 18 ust. 1 pr. aut. ustawodawca nie wprowadza rozróżnienia między poszczególnymi kategoriami utworów oraz ich związkiem ze sferą interesów osobistych twórcy, inaczej niż w art. 25 ustawy o prawie autorskim z 29 marca 1926 r.¹². Powyższa ocena jest tym bardziej uzasadniona, że *de lege lata* wyłączenie spod egzekucji obowiązuje także w sytuacji, gdyby twórca wyraził zgodę na egzekucję z jego autorskich praw majątkowych. Dla porównania, art. 25 ustawy o prawie autorskim z 29 marca 1926 r. stanowił, że ograniczenie to obowiązuje tylko, jeśli twórca sprzeciwi się egzekucji¹³.

W związku z powyższym, dokonując celowościowej wykładni art. 18 ust. 1 pr. aut., dojść należy do wniosku, że na jego gruncie sformułowanie „twórca” trzeba interpretować ściśle i nie można rozciągać go (co nie jest wykluczone w przypadku innych przepisów pr. aut. posługujących się tym zwrotem) na następców prawnych twórców, nawet następców pod tytułem ogólnym, co dodatkowo znajduje uzasadnienie w brzmieniu art. 18 ust. 2 pr. aut.¹⁴.

To bezwzględne wyłączenie spod egzekucji, przewidziane w analizowanym przepisie, obowiązuje tylko, dopóki prawa autorskie majątkowe służą twórcy. Nie dotyczy więc sytuacji, gdy prawa zostały przeniesione na inny podmiot,

¹¹ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 2; por. również E. Ferenc-Szydelko, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydelko, Warszawa 2016, kom. do art. 18, nb. 1; T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 2.

¹² Tekst jedn.: Dz.U. z 1935 r., nr 36, poz. 260.

¹³ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 2; T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 3.

¹⁴ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 1; I. Matusiak, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. P. Ślęzak, Warszawa 2017, kom. do art. 18, nb. 2; E. Ferenc-Szydelko, *op. cit.*, kom. do art. 18, nb. 1; T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 2.

natomiast przepis art. 18 ust. 1 pr. aut. będzie znajdował zastosowanie wtedy, gdy inny podmiot został upoważniony do korzystania z autorskich praw majątkowych na mocy umowy licencyjnej¹⁵.

Wątpliwości w doktrynie budzi natomiast sytuacja, kiedy prawa autorskie majątkowe, wcześniej przeniesione przez autora na inną osobę, następnie do autora wróćą. Tomasz Targosz stoi na stanowisku, że w tym przypadku nie ma uzasadnienia dla utrzymywania się przywileju egzekucyjnego i należy przyjąć, że nie „odżywa” on w przypadku ponownego uzyskania tych praw przez autora¹⁶. Na odmiennym stanowisku stoi Ireneusz Matusiak¹⁷. W mojej ocenie należy podzielić pogląd tego ostatniego autora, a to ze względu na omówione wcześniej cele regulacji, mającej zabezpieczać nie tylko osobiste, ale także majątkowe interesy autora, w tym – zapewnić twórcy możliwość czerpania dochodów z siły zarobkowej dzieła. Ten cel regulacji nie pozwala moim zdaniem inaczej traktować sytuacji, gdy autor ponownie stał się podmiotem autorskich praw majątkowych, a samo posłużenie się przez ustawodawcę słowem „dopóki” (na które zwraca uwagę T. Targosz¹⁸) nie jest wystarczającą podstawą do dokonywania rozróżnień w tym zakresie.

W analizie zakresu zastosowania art. 18 ust. 1 pr. aut. nie można pominąć bardzo istotnej kwestii związanej z przenoszalnością autorskich praw majątkowych. Autorskie prawa majątkowe cechują się bowiem podzielnością (są wiązką praw do korzystania z utworu na poszczególnych polach eksploatacji), co oznacza, że przedmiotem obrotu mogą być poszczególne uprawnienia częściowe (uprawnienia do korzystania na poszczególnych polach eksploatacji) i że możliwe jest rozporządzenie uprawnieniami częściowymi na rzecz różnych podmiotów¹⁹. Jest to istotne dlatego, że – jak trafnie podnosi się w doktrynie – nie ma „żadnych przeszkód, aby przedmiotem egzekucji stały się tzw. częściowe uprawnienia autorskie ustanowione na rzecz podmiotów eksploatujących utwór lub uprawnienia wynikające z udzielonych licencji”²⁰, a wyłączenie autorskich praw majątkowych spod egzekucji w okresie, gdy przysługują one twórcy, odnosi się tylko do tej części praw, która przy twórcy pozostaje, podczas gdy w zakresie uprawnień częściowych przeniesionych na osobę trzecią brak jakichkolwiek ograniczeń egzekucyjnych²¹.

¹⁵ T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 4.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ I. Matusiak, *op. cit.*, kom. do art. 18, nb. 3.

¹⁸ T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 4.

¹⁹ *Ibidem*, kom. do art. 41, teza 12.

²⁰ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 3.

²¹ T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 5. Autor podnosi jednocześnie, że inna wykładnia „byłaby może funkcjonalnie usprawiedliwiona, nie znajduje jednak dostatecznego uzasadnienia w brzmieniu przepisu”.

Po wyjaśnieniu powyższych zagadnień należy przejść do omówienia kwestii proceduralnych związanych z opisanym ograniczeniem egzekucyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem procedury, która powinna zostać zastosowana w przypadku, kiedy komornik nie zastosuje się do dyspozycji art. 18 ust. 1 pr. aut. i dokona zajęcia autorskich praw majątkowych w zakresie, w jakim przysługują one twórcy.

Przedmiotowe ograniczenia egzekucji, czy to zawarte w k.p.c., czy w ustawach pozakodeksowych, organ egzekucyjny powinien brać pod uwagę z urzędu²², tzn. nie powinien kierować egzekucji do tych składników majątku dłużnika nie tylko z własnej inicjatywy, ale także wtedy, gdy wyraźnie składniki te zostały wskazane przez wierzyciela we wniosku egzekucyjnym. Jeśli wierzyciel we wniosku egzekucyjnym przeciwko dłużnikowi będącemu autorem wskaże jako jedyny składnik, z którego ma być prowadzona egzekucja, autorskie prawa majątkowe (ograniczając w ten sposób możliwość działań komornika do jednego składnika majątku dłużnika), komornik powinien wydać z urzędu postanowienie o umorzeniu postępowania. Jeżeli wierzyciel szerzej określił zakres egzekucji, postępowanie powinno zostać umorzone w części dotyczącej autorskich praw majątkowych. Wydanie takiego postanowienia może być poprzedzone wezwaniem wierzyciela do wskazania innego (innych) sposobów egzekucji, jednak nie jest to obligatoryjne. W aktualnym stanie prawnym, wobec treści art. 827 k.p.c., wysłuchanie stron przed umorzeniem postępowania jest bowiem jedynie fakultatywne.

Może zdarzyć się tak, że komornik, wbrew zakazowi, dokona zajęcia autorskich praw majątkowych. Bez wątplenia jest to sytuacja uzasadniająca złożenie skargi na czynność komornika. Skarga ta – jako zasadna – powinna zostać uwzględniona przez komornika w całości, bez przesyłania akt do sądu, w trybie art. 767 § 5 k.p.c., a komornik z urzędu powinien wydać postanowienie o umorzeniu postępowania (w odpowiedniej części lub całości) na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.²³. Warto w tym miejscu nadmienić, że zgodnie z art. 826 k.p.c. umorzenie postępowania egzekucyjnego powoduje uchylenie dokonanych czynności egzekucyjnych, co oznacza, że umarzając postępowanie, organ egzekucyjny nie musi zarządzać uchylenia poszczególnych czynności (np. bezprawnego zajęcia autorskich praw majątkowych przysługujących twórcy), a dłużnik odzyskuje możliwość swobodnego

²² O. Marcewicz, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, red. A. Jakubecki, kom. do art. 829.

²³ A. Adamczuk, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Art. 506–1217*, red. M. Manowska, Warszawa 2015, kom. do art. 829, teza 1; O. Marcewicz, *op. cit.*

dysponowania przedmiotami, do których była skierowana egzekucja²⁴. Jak jednak trafnie podnosi się w doktrynie, organ egzekucyjny powinien „podjąć z urzędu czynności usuwające skutki dokonanych czynności egzekucyjnych w celu przywrócenia dłużnikowi pełnej swobody dysponowania rzeczą lub prawem, w stosunku do których była skierowana egzekucja”²⁵.

W sytuacji gdy komornik sam (bez wniesionej skargi) uświadomi sobie, że dokonał zajęcia wbrew bezwzględnemu zakazowi, w związku ze wspomnianą powyżej koniecznością czuwania przez komornika z urzędu nad tym, aby przestrzegane były przepisy o ograniczeniach egzekucyjnych, przyjąć należy, że powinien z urzędu wydać postanowienie w przedmiocie umorzenia postępowania egzekucyjnego w odpowiedniej części lub całości.

Zważywszy na bezwzględny charakter ograniczenia z art. 18 ust. 1 pr. aut. i konieczność przestrzegania tego przepisu przez komornika z urzędu, jest oczywiste, że w przypadku niezgodnego z prawem zajęcia autorskich praw majątkowych, również z urzędu komornik powinien w odpowiedniej części umorzyć postępowanie, co oznacza, że nie jest niezbędny wniosek dłużnika o ograniczenie egzekucji czy o umorzenie postępowania (choć oczywiście może on zostać złożony, a jego rola praktyczna – jako źródła informacji dla komornika – może się okazać istotna, więcej na ten temat w dalszej części artykułu). W artykule 824 k.p.c. zostały bowiem określone przypadki obligatoryjnego umorzenia postępowania z urzędu, co oczywiście nie wyklucza możliwości złożenia przez dłużnika postępowania wniosku o umorzenie. Oznacza to, że brak takiego wniosku nie może usprawiedliwiać utrzymywania przez komornika stanu zajęcia autorskich praw majątkowych przysługujących autorowi, egzekucja taka jest niedopuszczalna i podlega umorzeniu, a dłużnik może – zamiast zgłaszania do komornika jakichkolwiek wniosków – od razu wnieść skargę na zaniechanie komornika. Skarga przysługuje dłużnikowi na podstawie art. 824 § 1 pkt 2²⁶ i – jak trafnie zauważył SN²⁷ – k.p.c. „nie uzależnia wniesienia skargi od zgłoszenia wniosku dłużnika o umorzenie egzekucji i od odmowy komornika sądowego umorzenia postępowania egzekucyjnego”. Jak podnosi się w doktrynie i judykaturze, możliwość wniesienia skargi

²⁴ J. Jagieła, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3: *Komentarz. Art. 730–1088*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2015, kom. do art. 826, nb. 2; K. Golinowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz. Art. 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2015, kom. do art. 826, nb. 1.

²⁵ T. Ereciński, H. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5: *Postępowanie egzekucyjne*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, kom. do art. 826, teza 3.

²⁶ Uchwała SN z 26 lutego 1969 r., III CZP 131/68, OSNCP 1969, nr 9, poz. 156; T. Ereciński, H. Pietrzykowski, *op. cit.*, kom. do art. 839, teza 1.

²⁷ Uchwała SN z 26 lutego 1969 r., III CZP 131/68, OSNCP 1969, nr 9, poz. 156.

na zaniechanie umorzenia postępowania egzekucyjnego nie jest ograniczone terminem, skoro w każdym czasie komornik powinien umorzyć postępowanie egzekucyjne z przyczyn wskazanych w art. 824 § 1 pkt 2²⁸ k.p.c.

Powstaje pytanie, czy w przypadku zajęcia przez komornika autorskich praw majątkowych z naruszeniem art. 18 ust. 1 pr. aut. dłużnik, który nie złożył skargi na zajęcie tych praw, może złożyć skargę na zaniechanie przez komornika umorzenia postępowania w odpowiednim zakresie. Zagadnieniem tym zajmował się SN – w cytowanej już uchwale stwierdził, że

wniesieniu skargi także na zaniechanie umorzenia postępowania nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że dłużnik nie zaskarżył w terminie ustawowym wadliwie dokonanej czynności (np. zajęcia wierzytelności nie podlegającej zajęciu), na podstawie której nastąpiło wszczęcie egzekucji przez komornika sądowego. Nie zaskarżona bowiem wadliwa czynność nie przekreśla obowiązku komornika sądowego umorzenia z urzędu postępowania, jeżeli tylko stwierdzi, że wszczęta przez niego egzekucja jest niedopuszczalna²⁹.

Jak już wspomniano, dłużnik może oczywiście wnioskować o umorzenie postępowania³⁰ w części, w której jest ono niedopuszczalne, przy czym – w związku z tym, że wykonanie obowiązku umorzenia postępowania przez komornika sądowego nie jest ograniczone żadnym terminem – tak samo również nie można ograniczać w tej mierze żadnym terminem inicjatywy dłużnika, która może polegać nie tylko na wspomnianym wyżej złożeniu skargi na bezczynność, ale także na zwróceniu się do komornika o umorzenie postępowania przy wskazaniu odpowiedniej podstawy prawnej³¹. I w tym wypadku bez znaczenia pozostaje okoliczność braku kwestionowania przez dłużnika dokonanego przez komornika bezprawnego zajęcia praw³². Na odmowę umorzenia również będzie przysługiwała dłużnikowi skarga. Z kolei z mocy art. 828 k.p.c. na postanowienie sądu co do umorzenia postępowania przysługuje stronom zażalenie, przy czym w literaturze przyjmuje się, że dotyczy to nie tylko postanowienia o umorzeniu, ale także postanowienia oddalają-

²⁸ *Ibidem*; T. Erciński, H. Pietrzykowski, *op. cit.*, kom. do art. 839, teza 1. Inny pogląd w tej materii wyraża A. Adamczuk, *op. cit.*, kom. do art. 839 teza 3: „W zasadzie również skarga na takie zaniechanie komornika będzie mogła być skutecznie złożona w każdym czasie”. Podkreśla jednak, że tak będzie, tylko „jeżeli nie można ustalić, czy i w jakim terminie komornik powziął wiedzę o faktach, z których wynika, że zajęty składnik majątku dłużnika nie podlega egzekucji na podstawie przepisów działu V”.

²⁹ Uchwała SN z 26 lutego 1969 r....

³⁰ A. Wiśniewski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz. Art. 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2015, kom. do art. 829, nb. 5; K. Golinowska, *op. cit.*, kom. do art. 824, nb. 1.

³¹ Uchwała SN z 26 lutego 1969 r....

³² *Ibidem*.

cego wnioszek o umorzenie postępowania i uchylającego na skutek skargi na czynność komornika postanowienie o umorzeniu³³.

Zamiast składać skargę na bezczynność komornika czy wnioskować o umorzenie postępowania, dłużnik może również złożyć wnioszek o ograniczenie egzekucji. Na postanowienie komornika w tym przedmiocie stronom będzie przysługiwało prawo złożenia skargi na czynność komornika oraz – z mocy art. 839 § 2 k.p.c. – zażalenie na postanowienie sądu w przedmiocie ograniczenia egzekucji. Jak jednak wyżej wspomniano, brak takiego wniosku, podobnie jak i wniosku o umorzenie postępowania, nie legitymizuje działań komornika polegających na zajęciu praw wyłączonych spod egzekucji.

Na zakończenie tego punktu rozważań należy jeszcze zastanowić się, czy autor, któremu już nie przysługują autorskie prawa majątkowe, może sprzeciwić się egzekucji z tych praw, powołując się na swoje autorskie prawa osobiste. Pozytywnej dopowiedzi na to pytanie udziela Elżbieta Traple, która – jak się wydaje – stoi na stanowisku, że autor powinien w takim przypadku wystąpić z powództwem o ochronę autorskich praw osobistych przeciwko wierzycielowi i złożyć jednocześnie wnioszek o zabezpieczenie roszczeń poprzez zawieszenie postępowania egzekucyjnego³⁴, przy czym należałoby dodać, że oczywiście – w zakresie egzekucji z autorskich praw majątkowych. T. Targosz zwraca jednak uwagę, że zagadnienie to jest kontrowersyjne:

Ponieważ polskie prawo autorskie dokonuje wyraźnego rozdzielenia autorskich praw majątkowych i autorskich praw osobistych, należy przyjąć, że sam obrót prawami majątkowymi nie może być uznany za naruszenie praw osobistych. W konsekwencji gdyby egzekucja miała polegać na sprzedaży (zbyciu) praw autorskich, twórca nie miałby jeszcze podstawy do występowania z roszczeniami opartymi na naruszeniu praw osobistych – podstawy takie mógłby dać dopiero sposób korzystania z utworu przez nabywcę. Jeśli natomiast egzekucja ma polegać na zarządzie prawem, naruszenia praw osobistych nie można wykluczyć³⁵.

Po śmierci twórcy

Ograniczenie przewidziane w art. 18 ust. 1 pr. aut. nie występuje po śmierci twórcy. Zgodnie natomiast z art. 18 ust. 2 pr. aut., po śmierci twórcy spadkobiercy mogą sprzeciwić się egzekucji z prawa autorskiego do utworu nieopublikowanego, chyba że sprzeciw byłby niezgodny z ujawnioną wolą twórcy co do rozpowszechniania utworu. Przepis ten, wbrew pozorom, budzi wiele kontrowersji i powoduje liczne trudności interpretacyjne; nie jest też

³³ K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, kom. do art. 828, nb. 1; K. Golinowska, *op. cit.*, kom. do art. 824, nb. 1.

³⁴ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 5.

³⁵ T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 9.

jasne, w jaki sposób (w ramach jakich procedur) spadkobiercy mieliby swój sprzeciw wyrażać.

Przede wszystkim powstaje wątpliwość, czy zawsze w przypadku egzekucji z praw do utworu nieopublikowanego spadkobiercom będzie przysługiwało prawo zgłoszenia wspomnianego sprzeciwu, a konkretnie, czy prawo to będzie im przysługiwało, gdy za życia autora przeniósł on przysługujące mu autorskie prawa majątkowe na inny podmiot (w tym również na osobę należącą do kręgu jego spadkobierców) bądź gdy to spadkobiercy dokonali przeniesienia tychże praw na inny podmiot już po śmierci twórcy. Treść analizowanego przepisu nie daje na to pytanie jednoznacznej odpowiedzi, co powoduje, że niezbędne jest odwołanie się do *ratio legis* regulacji z art. 18 pr. aut. Otóż, jak słusznie podnosi się w doktrynie, prawo wyrażenia sprzeciwu przysługuje spadkobiercom tylko wtedy, gdy w chwili śmierci twórca był jeszcze podmiotem praw autorskich, oraz uprawnienie to wygasa w przypadku zbycia praw autorskich przez spadkobierców³⁶. Warunkiem zastosowania art. 18 ust. 2 pr. aut. jest więc przysługiwanie autorskich praw majątkowych autorowi w chwili jego śmierci i przysługiwanie tych praw przynajmniej jednemu ze spadkobierców w chwili dokonywania przez komornika zajęcia prawa. Przyjęcie innego podejścia oznaczałoby przyznanie spadkobiercom większych praw niż samemu twórcy³⁷, gdyż za jego życia wyłączenie spod egzekucji zgodnie z art. 18 ust. 1 pr. aut. dotyczy tylko sytuacji, gdy prawa te przysługują autorowi.

Jeśli chodzi o krąg osób uprawnionych do wyrażenia sprzeciwu, to bez wątpienia obejmuje on wszystkich spadkobierców (w tym właściwą gminę i Skarb Państwa) zarówno ustawowych, jak i testamentowych. Nie powinno także budzić wątpliwości (*lege non distinguente*), że z punktu widzenia możliwości zastosowania art. 18 ust. 2 pr. aut. bez znaczenia jest, czy chodzi o egzekucję długów spadkowych, czy też o egzekucję długów spadkobierców³⁸.

W piśmiennictwie podnosi się, że do momentu działu spadku, a więc przez czas, kiedy autorskie prawa majątkowe przysługują wszystkim spadkobiercom, zastosowanie znajdą w tym zakresie zasady prawa spadkowego dotyczące wspólności majątku spadkowego, a więc art. 1035 k.c., odwołujący się do przepisów o współwłasności³⁹. Oznacza to, że do czasu działu spadku uprawnieni do wyrażenia sprzeciwu są wszyscy spadkobiercy⁴⁰. Zgodnie bowiem z art. 209 k.c., każdy ze współwłaścicieli może wykonywać wszel-

³⁶ *Ibidem*, teza 16 i 19.

³⁷ *Ibidem*, teza 16.

³⁸ *Ibidem*, teza 19.

³⁹ *Ibidem*, teza 17.

⁴⁰ *Ibidem*, teza 17.

kie czynności i dochodzić wszelkich roszczeń, które zmierzają do zachowania wspólnego prawa. Należy podzielić pogląd, że zgłoszenie sprzeciwu jest czynnością zachowawczą⁴¹.

Sytuację diametralnie zmienia dział spadku, przy czym, jak podnosi się w literaturze, uprawnienia do wyrażenia sprzeciwu nie można traktować jako prawa majątkowego wchodzącego w skład spadku (jest ono niezbywalne i tym samym może przysługiwać jedynie spadkobiercom) i uprawnienie to nie może być samodzielnym przedmiotem działu spadku, niezależnie od wchodzących w skład spadku majątkowych praw autorskich⁴². W konsekwencji, spadkobiercami, o których mowa w art. 18 ust. 2 pr. aut., a więc spadkobiercami, którym przysługuje prawo zgłoszenia sprzeciwu wobec egzekucji, będą tylko ci spadkobiercy, którym w wyniku działu spadku przypadną prawa autorskie do utworu⁴³. W doktrynie zwraca się także uwagę, że omawiane uprawnienie podąża za majątkowymi prawami autorskimi, które są dziedziczne. Oznacza to, że w wyniku śmierci spadkobiercy autora, to jego spadkobiercom, dziedziczącym autorskie prawa majątkowe, będzie przysługiwało to uprawnienie⁴⁴.

Nie należy jednak zapominać, że celem regulacji z art. 18 ust. 2 pr. aut. jest poszanowanie autorskich praw osobistych, m.in. prawa do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności (art. 16 pkt 4 pr. aut.), którego po śmierci twórca nie może wykonywać osobiście⁴⁵. Jest ona także wyrazem świadomości ustawodawcy, że autorskie prawa osobiste są niezbywalne, a egzekucja z autorskich praw majątkowych może wywoływać skutki także w sferze autorskich praw osobistych⁴⁶. Powyższe mogłoby przemawiać za przyznaniem prawa sprzeciwu każdemu spadkobiercy, a nie tylko temu, któremu po dziale spadku przypadły autorskie prawa majątkowe. Wydaje się jednak, że ochronę praw twórcy w tym zakresie zapewnić może art. 78 ust. 3 pr. aut., co pozwala – bez naruszania interesów osobistych twórców – na ścisłą wykładnię art. 18 ust. 2 pr. aut., z odwołaniem się do instytucji prawa spadkowego.

Nie sposób nie wspomnieć w tym miejscu, że w doktrynie podnosi się (w formie zarzutu wobec ustawodawcy), że przyznanie spadkobiercom uprawnienia do sprzeciwienia się egzekucji nie zostało zharmonizowane właśnie ze wspomnianą powyżej regulacją art. 78 ust. 3 pr. aut., wymieniającego

⁴¹ M. Siciarek, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz do wybranych przepisów*, red. R.M. Sarbiński, LexisNexis 2014, kom. do art. 18, teza 4.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ E. Ferenc-Szydełko, *op. cit.*, kom. do art. 18, nb. 4.

⁴⁶ *Ibidem*, nb. 1.

osoby uprawnione do wykonywania autorskich praw osobistych po śmierci twórcy⁴⁷. E. Traple proponuje jednak, aby w przypadku gdy krąg osób uprawnionych z art. 78 ust. 3 pr. aut. nie będzie pokrywał się ze spadkobiercami, dopuścić – na zasadzie wykonywania praw osobistych – zgłoszenie sprzeciwu przez osoby wymienione w art. 78 ust. 3 pr. aut. obok spadkobierców⁴⁸. W mojej ocenie, aby nie doszło do rozszerzającej wykładni przepisu o charakterze wyjątkowym, jakim bez wątpienia jest art. 18. ust. 2 pr. aut., wyrażenie tego sprzeciwu mogłoby nastąpić jedynie w formie powództwa o ochronę autorskich praw osobistych wytoczonego przez osoby wymienione w art. 78 ust. 3 pr. aut. przeciwko wierzycielowi (w przedmiocie trybu zgłaszania sprzeciwu przez spadkobierców na podstawie art. 18 ust. 2 pr. aut. por. niżej), połączonego oczywiście z wnioskiem o zabezpieczenie roszczenia poprzez zawieszenie postępowania egzekucyjnego w odpowiedniej części (a więc w takim samym trybie, jak sprzeciw autora wobec egzekucji w sytuacji, kiedy już nie jemu służą autorskie prawa majątkowe i kiedy tym samym nie ma zastosowania ograniczenie egzekucji przewidziane w art. 18 ust. 1 pr. aut.). Podejście to koresponduje z przytoczonym wyżej poglądem, że po działaniu spadku prawo zgłoszenia sprzeciwu przysługuje tylko spadkobiercom, którym w wyniku działu spadku przysługują autorskie prawa majątkowe, i jednocześnie nie ogranicza możliwości ochrony autorskich praw osobistych w związku z egzekucją z autorskich praw majątkowych, poprzez przyznanie prawa do reakcji tylko spadkobiercom, a w szczególności tylko spadkobiercy, któremu w wyniku działu spadku przypadły autorskie prawa majątkowe. Przyznanie bowiem prawa do zgłoszenia sprzeciwu osobom wymienionym w art. 78 ust. 3 pr. aut., które nie są jednocześnie spadkobiercami (a więc, którym – siłą rzeczy – nie przysługują autorskie prawa majątkowe do utworu) – prowadziłyby do przyznania im większych uprawnień niż spadkobiercom, którym w wyniku działu spadku nie przypadły autorskie prawa majątkowe do utworu nieopublikowanego. Jednocześnie, może zdarzyć się, że spadkobiercy, którzy w wyniku działu spadku nie stali się podmiotami autorskich praw majątkowych, będą należeli do kręgu osób wymienionych w art. 78 ust. 3 pr. aut. W takim przypadku, w świetle przytoczonego w niniejszym artykule stanowiska T. Targosza, nie będą mogli oni wyrazić sprzeciwu z art. 18 ust. 2 pr. aut., ale jednocześnie, zgodnie z poglądem E. Traple, będą mogli sprzeciwić się egzekucji, wykonując autorskie prawa osobiste zmarłego twórcy, tyle tylko że – w mojej ocenie – ich reakcja powinna nastąpić w formie powództwa o ochronę tych praw. Koncepcja ta wydaje mi się tym bardziej trafna, że przecież spadkobier-

⁴⁷ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 8; T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 17.

⁴⁸ E. Traple, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 8.

cy, przeciwko którym prowadzona jest egzekucja z autorskich praw majątkowych, mogą w pierwszej kolejności kierować się własnym interesem (uznając, że – z różnych względów – w ich interesie leży umożliwienie wierzycielowi zaspokojenia się z autorskich praw majątkowych), a nie poszanowaniem praw osobistych zmarłego twórcy. W przeciwieństwie bowiem do autora, który w świetle art. 18 ust. 1 pr. aut. nie może wyrazić zgody na egzekucję z autorskich praw majątkowych, spadkobiercy wcale nie muszą wyrazić sprzeciwu, a nie zgłaszając go, *de facto* wyrażają zgodę na egzekucję.

Artykuł 18 ust. 2 pr. aut. dotyczy utworu nieopublikowanego. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 tej ustawy utworem opublikowanym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie. Z przepisu tego wprost wynika, że opublikowanie utworu bez zgody twórcy nie pozbawia spadkobierców uprawnienia do zgłoszenia sprzeciwu wobec egzekucji. W doktrynie zwraca się uwagę, że pojęcie utworu opublikowanego jest węższe niż utworu rozpowszechnionego, którym w świetle art. 6 ust. 1 pkt 3 pr. aut. jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie, co oznacza, że zgodnie z dosłownym brzmieniem przepisu, prawo do zgłoszenia sprzeciwu przysługuje spadkobiercom w przypadku egzekucji z praw autorskich do utworu rozpowszechnionego, ale nieopublikowanego⁴⁹. Takie rozwiązanie słusznie poddawane jest krytyce jako nieracjonalne, szczególnie w dzisiejszych czasach, kiedy wiele utworów rozpowszechnianych jest *on-line* (co oczywiście nie oznacza publikacji w świetle przywołanej wyżej definicji), przy czym jednocześnie zwraca się uwagę, że w świetle omawianego przepisu prawo do wyrażenia sprzeciwu nie przysługuje, jeśli twórca ujawnił wolę rozpowszechnienia utworu⁵⁰. Oznacza to, że gdy twórca rozpowszechnił utwór, to jego spadkobiercy nie będą mogli wyrazić sprzeciwu, gdyż bez wątpienia w ten sposób twórca dał wyraz woli rozpowszechnienia utworu. Gdyby natomiast utwór rozpowszechnili (ale nie opublikowali) sami spadkobiercy, to ich ewentualny sprzeciw w doktrynie proponuje się w tej sytuacji uznać za nadużycie prawa podmiotowego (art. 5 k.c.)⁵¹.

Oczywiste jest, że – jak wyżej wspomniano – spadkobiercy nie muszą skorzystać ze swojego prawa zgłoszenia sprzeciwu, a dopóki tego nie zrobią, egzekucja z autorskich praw majątkowych będzie egzekucją w pełni dopuszczalną i zgodną z prawem. Jeśli jednak zdecydują się skorzystać ze swojego uprawnienia wynikającego z art. 18 ust. 2 pr. aut., pojawić się musi niezwykle

⁴⁹ T. Targosz, *op. cit.*, kom. do art. 18, teza 20.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*.

istotne z praktycznego punktu widzenia pytanie, w jakim trybie spadkobiercy mogą to uprawnienie zrealizować. Mimo niezwyklej (być może nawet kluczowej dla całej instytucji) doniosłości tego zagadnienia, w doktrynie w zasadzie brak wypowiedzi na ten temat. Wyjątek stanowi wypowiedź I. Matusiaka, który stoi na stanowisku, że sprzeciw powinien zostać podniesiony w skardze na czynność komornika – na zajęcie autorskiego prawa majątkowego co do nieopublikowanego utworu⁵². Jednak z poglądem tym, w mojej ocenie, zdecydowanie nie można się zgodzić. Zaskarżeniu skargą, charakterystycznym i podstawowym dla postępowania egzekucyjnego środkiem zaskarżenia, (art. 767–767³ k.p.c.) podlegają czynności (zaniechania) komornika, które zostały podjęte bądź zaniechane z naruszeniem przepisów postępowania⁵³. Skarga służy więc „do usuwania uchybień komornika, które polegają na tym, że prowadzi on postępowanie egzekucyjne w sposób niezgodny z przepisami postępowania cywilnego”⁵⁴.

Nie może natomiast budzić wątpliwości, że komornik, dokonując zajęcia autorskich praw majątkowych do utworu nieopublikowanego przysługujących spadkobiercom, nie narusza żadnych przepisów procesowych, bowiem w tym wypadku nie mamy do czynienia z bezwzględnym wyłączeniem tych praw spod egzekucji, a jedynie z wyłączeniem spod egzekucji na skutek sprzeciwu spadkobierców, który to sprzeciw dopiero „uaktywnia” ograniczenie egzekucyjne w tym zakresie, przy czym spadkobiercy ze swojego uprawnienia do zgłoszenia sprzeciwu wcale nie muszą skorzystać. Inaczej oczywiście sytuacja kształtuje się w przypadku zajęcia przez komornika autorskich praw majątkowych twórcy, które bezwzględnie nie podlegają egzekucji, nawet gdyby inna była wola autora (o czym była mowa wyżej), a także w sytuacji egzekucji z praw do utworu nieopublikowanego przysługujących spadkobiercom, jeżeli jeszcze przed zajęciem wnieśli oni sprzeciw, a okoliczność ta była znana komornikowi (więcej na ten temat w dalszej części rozważań). W tym ostatnim przypadku oczywiście zajęcie praw autorskich majątkowych stanowiłoby naruszenie przepisów i uzasadniałaby złożenie skargi na czynność komornika w postaci zajęcia prawa, a w przypadku niezłożenia tej skargi w odpowiednim terminie – złożenie skargi na bezczynność komornika polegającą na nieumowieniu postępowania w tym zakresie z urzędu (gdyż już w chwili dokonywania zajęcia w tym wariancie komornik jest świadomy zgłoszonego wcześniej

⁵² I. Matusiak, *op. cit.*, kom. do art. 18, nb. 16.

⁵³ T. Ereciński, H. Pietrzykowski, *op. cit.*, kom. do art. 767, teza 2; por. także wyrok SA w Lublinie z 21 stycznia 1998 r., I ACz 21/98, Apel.-Lub. 1998, nr 2, poz. 10; postanowienie SN z 2 grudnia 1968 r., I CZ 10/68, OSNC 1969, nr 7–8, poz. 145.

⁵⁴ A. Adamczuk, *op. cit.*, kom. do art. 767, teza 1.

sprzeciwu i dokonuje zajęcia praw, z których egzekucja jest niedopuszczalna, o czym stanowi art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.), względnie złożenie wniosku o umorzenie postępowania lub wniosku o ograniczenie egzekucji⁵⁵.

I. Matusiak, uzasadniając swój pogląd, że środkiem prawnym właściwym do wyrażenia sprzeciwu jest skarga na czynność komornika, podnosi, że „legitymacja spadkobierców do złożenia skargi na czynności komornika uzasadniona jest tym, że nadane im mocą art. 18 ust. 2 pr. aut. uprawnienie, poprzez zajęcie prawa majątkowego do nieopublikowanego jeszcze utworu, może być przez komornika naruszone lub zagrożone”⁵⁶. Abstrahując od podstawowego mankamentu toku rozumowania tego autora, a mianowicie od braku naruszenia przez komornika przepisów proceduralnych, które to naruszenie jest warunkiem *sine qua non* zasadności skargi na czynność (zaniechanie) komornika, nie można zgodzić się także z przywołanym uzasadnieniem. Uprawnienie do wyrażenia sprzeciwu nie zostaje bowiem ani naruszone, ani zagrożone w przypadku zajęcia praw, z których egzekucji spadkobiercy mogliby się sprzeciwić. Zajęcie bowiem nie niweczy prawa do wyrażenia sprzeciwu, a wręcz przeciwnie, zajęcie powoduje, że potrzeba wyrażenia sprzeciwu się aktualizuje (o ile spadkobiercy zdecydują się skorzystać ze swojego uprawnienia).

Jeśli chodzi o sposób wyrażenia przez spadkobierców sprzeciwu wobec prowadzenia egzekucji, to jest oczywiste, że nie ma żadnej właściwej dla niego formy procesowej. Jest to oświadczenie woli, które może mieć dowolną formę (choć oczywiście z przyczyn dowodowych wskazana jest forma pisemna) i jest skuteczne z chwilą, kiedy komornik miał możliwość zapoznania się z nim. Oczywiście zawarcie takiego oświadczenia w skardze na zajęcie praw autorskich majątkowych przysługujących spadkobiercom, którzy przed zajęciem nie złożyli sprzeciwu, będzie stanowiło skuteczne zgłoszenie takiego sprzeciwu, jednak z przyczyn wskazanych powyżej nie będzie powodowało zasadności skargi na zajęcie. W takim przypadku komornik powinien przesłać skargę do sądu i – jeśli uzna sprzeciw za zasadny – podjąć czynności takie, jak w przypadku zajęcia jakiegokolwiek innego przedmiotu czy prawa niepodlegającego egzekucji, czyli umorzyć postępowanie w odpowiedniej części. W szczególności, tak jak w przypadku zajęcia naruszającego art. 18 ust. 1 pr. aut., w takiej sytuacji będzie w mojej ocenie zachodziła konieczność umorzenia postępowania z urzędu, a nie na wniosek (który oczywiście, jak wyżej wyjaśniono, może być złożony przez dłużnika), a więc w trybie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., a nie w trybie art. 825 pkt 3 k.p.c. Nie można bowiem – moim

⁵⁵ A więc tak jak w przypadku zajęcia autorskich praw majątkowych przysługujących twórcy.

⁵⁶ I. Matusiak, *op. cit.*, kom. do art. 18, nb. 16.

zdaniem – twierdzić, że w takim przypadku „prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego”.

W przypadku braku takiej reakcji ze strony komornika, dłużnikowi pozostaje złożenie skargi na bezczynność komornika polegającą na nieumorzeniu postępowania w tym zakresie, względnie złożenie wniosku o umorzenie postępowania lub wniosku o ograniczenie egzekucji⁵⁷. Trzeba nadmienić, że w tym przypadku ocena, czy faktycznie ograniczenie egzekucyjne zachodzi, będzie trudniejsza niż w przypadku ograniczenia z art. 18 ust. 1 pr. aut. Na gruncie bowiem art. 18 ust. 2 pr. aut. występuje konieczność ustalenia, czy utwór nie został opublikowany, a także czy sprzeciw nie jest niezgodny z ujawnioną wolą twórcy co do rozpowszechniania utworu, którą to wolę twórca mógł oczywiście wyrazić w jakikolwiek sposób, także dorozumiany, co bez wątplenia nie ułatwia stosowania art. 18 ust. 2 pr. aut.

Zastanowić się również należy, w jakim terminie spadkobiercy powinni zgłosić sprzeciw, by był on skuteczny. Pytanie, czy występuje tutaj jakiegokolwiek ograniczenie czasowe, jakieś momenty graniczne. W mojej ocenie przyjęć należy, że żadne ograniczenia w tym zakresie nie występują. W szczególności wydaje się, że sprzeciw ten może być zgłoszony przed wszczęciem egzekucji, a nawet przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego, a jedynym warunkiem jego skuteczności jest to, żeby komornik mógł się z tym oświadczeniem zapoznać. Moim zdaniem nie ma również żadnego momentu końcowego, po nastąpieniu którego sprzeciw należałoby uznać za nieskuteczny. Może on być złożony w toku całego postępowania, jednak spadkobiercy muszą mieć świadomość, że choć z mocy art. 826 k.p.c. umorzenie postępowania (które powinno być następstwem skutecznego zgłoszenia sprzeciwu) powoduje uchylenie dokonanych czynności egzekucyjnych, to jednak umorzenie to nie może naruszać praw osób trzecich nabytych w toku egzekucji (a więc np. nabywcy autorskich praw majątkowych w toku postępowania egzekucyjnego).

Podsumowanie

Jak wynika z powyższych rozważań, przepisy ograniczające możliwość egzekucji z autorskich praw majątkowych budzą liczne wątpliwości interpretacyjne, które z dużym prawdopodobieństwem „odstraszą” wierzycieli i komorników, zniechęcając ich do podejmowania prób egzekucji z autorskich praw majątkowych. Nie mam oczywiście wątpliwości, że w praktyce stosowania tych przepisów pojawiłoby się znacznie więcej trudności (szczególnie proce-

⁵⁷ A więc również tak jak w przypadku zajęcia autorskich praw majątkowych przysługujących twórcom.

duralnych) niż tylko te wskazane powyżej w ramach teoretycznych rozważań. Można stwierdzić przewrotnie, że ustawodawca zapewnił w ten sposób naprawę bardzo skuteczną i bardzo daleko idącą ochronę praw twórców – być może nawet idzie ona za daleko w stosunku do pierwotnych zamierzeń w tym względzie.

Abstract

Limitation of the court execution of the author's economic rights

Article 18.1. of the Act No. 83 of February 4, 1994, on Copyright and Neighboring Rights provides, that the author's economic rights shall not be subject to execution as long as they serve the author. The above shall not apply to receivables due. According to the art. 18.2. of Polish copyright law, after the author's death his/her heirs may object to the execution of an unpublished work under copyright unless the objection contradicts the expressed wish of the author as to the dissemination of the work. These provisions establish very strict limitation of execution (besides limitation from Code of Civil Procedure). Interpretation of article 18 causes many problems and is still a subject of legal disputes. The aim of this article is to clarify as many as possible of these doubts, specially very important from practical point of view procedural matters, which are ignored in doctrine.

Key words: execution, limitation of execution, complaint against an enforcement officer's action, copyright law, author's economic rights, author's moral rights

Streszczenie

Ograniczenia egzekucji sądowej z autorskich praw majątkowych

Zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, autorskie prawa majątkowe nie podlegają egzekucji, dopóki służą twórcom, przy czym nie dotyczy to wymagalnych wierzytelności. Z kolei z ust. 2 powołanego artykułu wynika, że po śmierci twórcy, spadkobiercy mogą sprzeciwić się egzekucji z prawa autorskiego do utworu nieopublikowanego, chyba że sprzeciw byłby niezgodny z ujawnioną wolą twórcy co do rozpowszechniania utworu. Przepisy te wprowadzają pozakodeksowe, daleko idące ograniczenia egzekucji, a ich wykładnia budzi w doktrynie wiele wątpliwości. Celem niniejszego artykułu jest próba wyjaśnienia wątpliwych kwestii, szczególnie tych o charakterze proceduralnym. Mają one duże znaczenie dla wierzycieli podejmujących próbę wciąż rzadkiej i nietypowej egzekucji z autorskich praw majątkowych, dla dłużników pragnących bronić swoich praw oraz oczywiście dla komorników, a mimo to można odnieść wrażenie, że w doktrynie zagadnienia proceduralne związane z regulacją zawartą w art. 18 przywołanej ustawy są pomijane.

Słowa kluczowe: egzekucja komornicza, ograniczenia przedmiotowe egzekucji, skarga na czynność komornika, prawo autorskie, autorskie prawa majątkowe, autorskie prawa osobiste